

Його глибоке осмислення основних засад людського буття дає поштовх і напрям для розв'язання питань, що постають перед кожною людиною.

Література

1. Хрусталев Ю.М. Биоэтика. Философия сохранения жизни и сбережения здоровья: учебник / Ю. М. Хрусталев ; МО РФ . – М.: ГЭОТАР. – Медиа, 2013 . – 399 с.
2. Философия: Учебник для вузов / В. В. Миронов, В. В. Васильев, П. П. Гайденко и др. – М.: Норма, 2005. – 928 с.
3. Сковорода Г. Соч .: В 2 т. М., 1973 Т. 1 С. 511
4. Табачников И. А. Григорий Сковорода / И. А. Табачников. – М.: Мысль, 1972. – 207 с.

ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНИЙ ДОРОБОК В. ВИННИЧЕНКА ТА ДЖ. ОРВЕЛЛА В КОНТЕКСТІ ТОТАЛІТАРНОГО ДИСКУРСУ

Промська А. С.

канд. філол. наук, ст. викл.

Національний університет цивільного захисту України
(61023, м. Харків, вул. Чернишевського, 94, каф. мовної підготовки,
тел.: (057) 707-34-27)

E-mail: alyona.dubrovskaya@gmail.com

The artistic and journalistic heritage by V. Vynnychenko and G. Orwell in the context of totalitarian discourse

The article aims to investigate peculiarities of the creative presentation of totalitarianism discourse in the artistic and journalistic heritage by V. Vynnychenko and G. Orwell through typological comparison of the writers' literary works and ideological positions. The author draws parallels between the biographical realities and their artistic interpretation in the writings by novelists. The study helps to identify and explore holistically the uniqueness of V. Vynnychenko's and G. Orwell's philosophical and aesthetic approaches to the representation of such important categories in their works as state and personality, democracy and terror, personality and mass, opportunities for humanity to achieve happiness in the totalitarian world.

Key words: V. Vynnychenko, G. Orwell, novel, totalitarianism, discourse, authority, personality, happiness.

XX століття характеризується бурхливими суспільно-політичними подіями, революціями, які охопили країни Європи та Росію. Не оминули ці тенденції й Україну, яка проходила активну фазу формування державності.

Саме в період двох світових воєн між імперіалістичними країнами й створення двох тоталітарних держав – фашистської Німеччини та комуністичного СРСР – припадає й активна творча діяльність як англійського, так і українського митців та політичних діячів Дж. Орвелла й В. Винниченка. Написання творів однієї тематики (засилля тоталітарного режиму) в один хронологічний період (роман Дж. Орвелла «1984» («Nineteen Eighty-Four») написаний у 1948 році, роман В. Винниченка «Слово за тобою, Сталіне!» – у 1949–1950 роках) сприяло, на наш погляд, те, що і В. Винниченко, і Дж. Орвелл мали схожі суспільно-політичні переконання, обидва були активними політичними діячами, обидва протягом життя вели щоденник. Тому доречно було б звернутися до біографії, щоденникових матеріалів та публіцистики, щоб провести паралелі між художньо-публіцистичним доробком Дж. Орвелла та В. Винниченка в контексті тоталітарного дискурсу, особливо яскраво вираженого в їхній пізній період творчості.

Творча манера В. Винниченка-модерніста тяжіє до натуралізму, експериментаторства, парадоксальності вирішення конфліктів, епатажності, зверненням до дражливих, табуєваних тем. Цьому сприяє його принцип життя — «чесність з собою», за якою жив і творив: «Я, хочаби бути чесним з собою, все-таки стараюся ці проповіді сам здійснювати» [3, №5, с. 67]. Письменник уважав: якщо людина навчиться бути «чесною з собою», то вона зможе побудувати «чесні» стосунки з оточуючими, що позбавить внутрішньої дисгармонії, а це одна з умов досягнення щастя.

В. Винниченко творить автоматіф, пов'язаний із утіленням не тільки у канву художніх творів, а й у власне життя таких лейтмотивних категорій, як: теорія «чесності з собою», «конкордизм» — «дискордизм», гармонія — дисгармонія, «колектократія», «лепрозорій», «громадянство Землі», сиротиння. Художня реальність, створена В. Винниченком, на нашу думку, абсолютно віддзеркалила його реальне світовідчуття, зафіксоване в щоденнику, який він вів сорок років і не планував публікувати, що робить записи незаангажованими.

Зазначимо, що письменник усе життя перебував під впливом соціалізму та марксизму, про що свідчить тематика його творів. Постійний пошук українським письменником виходу із основних суперечностей доби, реакція на криваві світові війни стає поштовхом до розробки концепції «конкордизму» — «дискордизму», яка стане лейтмотивом пізнього періоду творчості митця. Досягнення щастя не можливе у страхітливому реальному світі, тому що надто повільно відбувається процес звільнення від «божків з відбитим носом», застарілої моралі, міщанського способу життя, тотального «дискордизму», земного «лепрозорію». У щоденнику письменник пише, аналізуючи засилля тоталітарних режимів у період

світових воєн: «Дискордизм в сей мент набирає найбільшої сили. Хвороба трусить усією планетою...» [4, №5, с. 61].

На відміну від В. Винниченка, який народився в бідній селянській багатодітній сім'ї на Кіровоградщині та який постійно перебував у матеріальній скруті, не зміг закінчити Київський університет через свої революційні захоплення, Дж. Орвелл народився в сім'ї збіднілого аристократа й здобув гарну освіту в престижному Ітонському коледжі. Однак, як і В. Винниченко, з дитинства Дж. Орвелл відчував неприязнь до всього того, що йому нав'язували проти його волі. Він усе життя намагався «зануритися в середовище простих людей...» [6, с. 28], називав себе «демократичним соціалістом», «естетичним ідеалістом», однак прагнув, «відкидаючи будь-яку форму панування однієї людини над іншою», бути на боці принижених «проти їхніх тиранів» [6, с. 94]. Він уважав, що «будь-яке державне правління — невідворотне зло, і поділяв усіх людей на ... пригноблених ... та експлуататорів...» [6, с. 112].

Як і Винниченкова, творча манера Дж. Орвелла тяжіла до натуралізму, оскільки митець без прикрас зображував у своїх ранніх творах життя соціально незахищеного прошарку суспільства, безхатків, маргінальних особистостей, в життя яких він «поринав», ставлячи, як і український модерніст, соціальний експеримент над суспільною мораллю, оскільки «бачив себе майбутнім автором соціальної прози, яка поєднує зображення людських буднів та доль такими, якими вони є насправді, з визначенням перспектив розвитку суспільства» [6, с. 119]. Митець постійно мучився «почуттям «неістинності», «несерйозності» своїх зусиль, відчуваючи все більшу потребу в творчості, яка було б «тісно переплетена із соціальними відносинами та політикою» [6, с. 112].

Як і В. Винниченко, Дж. Орвелл до кінця життя залишився небайдужим до політики, до тих світових процесів, які панували у суспільстві ХХ століття. І як український письменник, котрий наївно намагався побудувати соціалізм в незалежній від СРСР Україні, англійський митець також наївно намагався бути прибічником «демократичного соціалізму» чи соціалізму з «людським обличчям», що за своєю суттю було парадоксальним й утопічним. Роздумуючи над проблемами існування соціалізму в Британії, публіцист зазначає, що не мав інтересу до соціалізму чи будь-якої іншої економічної теорії, оскільки вважав, що «соціалізм ... не пахне більше революцією та поваленням тиранів ... У підсумку у Великобританії до влади можуть прийти фашисти» [6, с. 236]

Тема фашизму, наближення загрози наступної (другої) світової війни, комунізму, засилля тоталітарних держав гостро звучить у художньо-публіцистичному доробку обох митців. Обидва автори виступали проти фашизму та сталінізму, вважаючи ці правління формами тиранії, схожими за своєю природою та ідеями суспільного втілення. Дж. Орвелл у листі до

Дж. Горега писав, розмірковуючи над сутністю явища фашизму, що «це тільки розвиток капіталізму, й найбільш м'яка демократія може перетворитися на фашизм. Так що в нас буде фашизм з участю в ньому комуністів» [6, с. 240]. Англійський письменник повністю відкидав доктрину комунізму та фашизму, активно боровся проти сталінсько-гітлерівської тиранії не тільки в публіцистиці, а й на практиці, воюючи в лавах ополчення POUM (Partido Obrero de Unificacion Marxista) під проводом троцькіста Андреу Ніна проти фашистського режиму Франко на боці республіканських сил. Згодом саме те, що Орвелл виступав на боці троцькістів-поумовців, стане причиною переслідування його лівими силами Великобританії, лояльними до політики комуністичного ССРСР, й обвинувачення суспільством письменника в фашизмі. Однак, незважаючи на політичну травлю співвітчизниками, Дж. Орвелл після участі у громадянській війні в Іспанії став непримиреним ворогом фашизму та «червоного терору» сталінізму й комунізму загалом, вважаючи його явищем утопічним й аморальним. Боротьба проти будь-якої форми терору стане лейтмотивом подальшої художньої та публіцистичної діяльності письменника, підсумком якої стане написання антитоталітарного роману-антиутопії «1984».

Дж. Орвелл, рецензуючи праці Б. Рассела «Влада» та Ф. Боркенау про комуністичний інтернаціоналізм, робить висновки, що комунізм став «контрреволюційною силою, оскільки комуністи скрізь співпрацюють з буржуазними реформістами й... пригнічують будь-яку партію, яка подає ознаки революційних тенденцій» (терор ССРСР в Іспанії) [6, с. 311]. Напередодні Другої світової війни, на думку письменника, еволюціонує тенденція до фашизації суспільства, якої зазнають демократичні країни.

На відміну від англійського письменника, який сповідував доктрину «демократичного патріотизму» й повністю відкидав комунізм, В. Винниченко залишався до кінця життя комуністом. У листі до «клясово-несвідомої української інтелігенції» письменник наголошує, що «належить до російсько-українського комуністичного табору» й не змінив свої соціалістичні переконання [2, с. 83]. Комунізм у нього поєднується із патріотизмом, а єдиним виходом України із державної кризи на шляху до самостійності він уважав створення «Світової Федерації Народів», яка «знищує будь-яку можливість накинута... панування» [2, с. 84], бо «комунізм не допускає панування нації над нацією» [2, с. 85].

Однак, як і Дж. Орвелл, якого несправедливо уважали «антисоціалістом» чи, навпаки, «борцем з комунізмом», «агентом британської служби», який передав уряду «чорний список» відомих людей – прихильників доктрини соціалізму-комунізму, В. Винниченко перебуває в ізоляції: для еміграції – комуніст, а на батьківщині – націоналіст, що пояснює одну з причин конфлікту В. Винниченка з українським суспільством і його самотність в еміграції. Письменник,

залишаючись комуністом, гостро критикував політику «червоного терору» Сталіна у статтях «Та, за яку змагалися Гітлер, Сталін та інші», «Світовий мир без війни, ні гарячої, ні холодної» тощо, оскільки вважав, що «українці не захочуть будувати соціалізм, якщо це, насправді, не соціалізм, а відновлення старої тюрми народів...» [1, с. 93].

Аналізуючи причини, що призвели до розв'язання «Другої планетарної війни», В. Винниченко називає формування «... гіпертрофованого егоїзму у лідерів країн-учасниць війни, перш за все А. Гітлера, Б. Муссоліні та Й. Сталіна» [5, с. 73]. Наслідками «Другої планетарної війни», на думку письменника, стало те, що «Російський націонал-комунізм» зайняв нішу «фашистських нацистів», а Й. Сталін став «спадкоємцем А. Гітлера на світове панування» [5, с. 73]. Єдиним виходом із стану хронічної війни стала для Винниченка утопічна ідея «створення Світової Федерації Народів» та ідея «колектократії», що художньо була втілена в романі «Нова заповідь», а потім практично опробована на теренах СРСР в романі «Слово за тобою, Сталіне!». Прагнучи дещо наївно «розкрити очі на правду», на загрозу «холодної» війни, В. Винниченко пише у 1935 році «Відкритий лист Й. Сталіну й членам Політбюро ВКП» й разом із романом «Слово за тобою, Сталіне!» надсилає до СРСР із надією на «реабілітацію» й повернення з еміграції. Однак позитивної оцінки щодо його останнього роману письменник так і не отримав, тому його повернення на Україну так і залишилось нездійсненою мрією.

Отже, провівши паралелі між біографією та політичними переконаннями Дж. Орвела та В. Винниченка, констатуємо подібність тематики та творчої манери митців. Вони прагнули у своїх творах наблизитися до життя за допомогою соціального експерименту, сповідували принцип «чесності з собою» у житті та творчості, підтримували доктрину соціалізму. Обидва були патріотами своєї країни та виступали проти фізичної чи моральної наруги над особистістю. Спільною для обох митців стала й тема тоталітаризму, яка набула найбільшого розвитку в останній період творчості митців у романах «Слово за тобою Сталіне!» та «1984».

Література

1. Векуа О. Синдром Сталіна : український варіант (на матеріалі публіцистики В. Винниченка) / Оксана Векуа. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6766/1/5.pdf>
2. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення / Володимир Винниченко ; післям. М. Жулинського. – К. : Вид-во «Криниця», 1991. – 128 с.
3. Винниченко В. Щоденники / Володимир Винниченко ; упор. та прим. Галина Сиваченко // Київ. старовина. – 2000. – № 3 (333) травень–

червень. – С. 153–167 ; № 4 (334) липень-серпень. – С. 62–83 ; № 5 (335) вересень-жовтень. – С. 50–75 ; № 6 (336) листопад-грудень. – С. 83–101.

4. Винниченко В. Щоденники / Володимир Винниченко ; упор. та прим. Галина Сиваченко // Київ. старовина. – 2001. – №1 (337) січень-лютий. – С. 91–117 ; №2 (338) березень-квітень. – С. 63–80; № 3 (339) травень–червень. – С. 9–25; № 4 (340) липень-серпень. – С. 91–103 ; №5 (341) вересень–жовтень. – С. 59–74; № 6 (342) листопад–грудень. – С. 144–153.

5. Дергачов О. Друга світова війна в історико-філософських поглядах Володимира Винниченка / Дергачов О. В. // Вісн. Акад. праці і соц. відносин Федерації профспілок України. – 2013. – № 4. – С. 70–76.

6. Фельштинский Ю. Джордж Оруэлл (Эрик Блэр): Жизнь, труд, время / Юрий Фельштинский, Георгий Чернявский. – М.: Книжный клуб «Книговек», 2014. – 592 с.

ТИП ІНТЕЛІГЕНТА, «УКРАЇНСЬКОГО СОКРАТА» Г. СКОВОРОДИ

Пуляєва В. П, Покатіло С. І.

учителі початкових класів, учителі-методисти ХГ № 43
sch43@kharkivosvita.net.ua

У понятті «інтелігент» увагу привертає природу професійної діяльності, місце представників інтелектуальної праці в соціальній структурі суспільства та найголовніший компонент інтелігентів — духовність. Вона здавна вважалася філософами значущим компонентом у різних сферах життєдіяльності, які визначають сутність людини. Це простір, у якому людина реалізує не свої біологічні особливості як індивід, не соціальні потреби, а простір, який утворює поле культури надсоціального буття.

Філософи визначають існування трьох типів духовної діяльності – філософія, мистецтво, релігійне «християнське начало» – вони утворюють органічну єдність, що характеризує творчість Г.Сковороди. Його філософія, органічно пов'язане з нею життя спрямовані передусім до утвердження духовності як середовища власне людського існування. Етико-моральні ідеї, властиві філософському світогляду мислителя, для якого буття особистості невіддільне від вчинків. Він мислить буття людина як моральне діяння.

«Философия и любомудрие, – пояснював він, – устремляют весь круг дел своих на тот конец, чтобы дать жизнь духу нашему, благородство сердцу, светлость мыслям, яко главе всего. Когда дух в человеке весел, мысли спокойны, сердце мирно, то все светло, счастливо, блаженно. Сие есть философия» [2].